

Historier bakom Jyväskyläs stadsdelar och namnen på Alexandras mötesrum

Vad är Pönttövuori känd för? Varför fick Jyväskyläs villastadsdel ett smädenamn? Vad har Alvar Aalto att göra med Viitaniemi i Jyväskylä?

Svar på bland annat dessa frågor hittar du i historierna bakom namnen på mötesrummen i Original Sokos Hotel Alexandra.

VIITANIEMI

Efter kriget var det typiskt att namnge nya förorter i Jyväskylä efter terrängnamn hellre än husnamn. Sjön Tuomiojärvi kantas av vida åkerfält, och vid stranden växer ett fuktigt snår, eller *viita* på finska, som troligen har gett namnet åt Viitaniemi. Viitaniemi byggdes på Kortesuso gårds marker på 1960-talet enligt detaljplanen av Jorma Järvi som hade vunnit en arkitekttävling. Viitaniemis landmärke blev det 13 våningar höga tornet Viitatorni som hade skisserats av Alvar Aalto och ritats av Matti Itkonen. Redan i början fanns det läroanstalter bland de moderna höghusen och radhusen. Efter att många fler läroanstalter byggdes i området vid millennieskiftet har Viitaniemi och framför allt södra delen av området blivit en koncentration av läroanstalter på andra stadiet. Den tidigare hemvisten för ishockey i Jyväskylä Nisulan monttu (Nisula grop) är nuförtiden en populär konstisbana i Viitaniemi.

KORTEPOHJA

Kortepohja har fått sitt namn efter fräkenväxten (*korte* på finska) som växer i sjön Tuomiojärvi. Kortepohja radhusområde byggdes på Kortesuso gårds marker på en skogklädd sluttning enligt arkitekt Bengt Lundstens planer i slutet av 1960-talet. Området som belönades för sina planer består mest av kvarter med enhetliga radhus som kompletteras av några låga höghus. Kortepohja studentby vid ena kanten av staden och Laajavuori vintersportcentrum vid den andra är förknippade med den lokala identiteten i Kortepohja.

LOHIKOSKI

Lohikoski förort, som har byggts på Seppälä och Pellonpää gårds marker sedan 1960-talet, har fått sitt namn efter den största forsen i ån Tourujoki, Lohikoski. I området som gränsar till sjön Palokkajärvi fanns från tidigare några stugor för arbetare i Kangas pappersbruk som fick ge plats åt moderna egnahemshus, radhus och höghus. Den prisade Lohikoski kyrkan, skolan, daghemmen och köpcentret samt det blickfångande tornhuset byggd på 2010-talet bredvid köpcentret ger området sin unika karaktär.

SEPPÄLÄ

Seppälä var det första industriområdet i Jyväskylä. Området planlades på Seppälä, Eerola och Ahola gårdars gamla marker på 1960-talet. Enligt utländska förebilder byggdes stormarknaden Prisma av andelshandel Keskimaa, som mot förväntningarna blev en stor succé och en förebild för flera likadana stormarknader i hela landet. Den alltid moderna Prisma har lockat andra, huvudsakligen stora affärer till Seppälä, men även företag inom industrin och servicebranschen. Den snabba förändringen och utvecklingen av näringslivet och trafiken i Seppälä beskrivs väl av att användningen av stickspåret slutade redan efter några år.

ÄLYLÄ

Efter att "villastadsdelen" i Seminaarinmäki blev fullbyggd i början av 1900-talet uppstod ett nytt område med fristående hus söder om Seminaarinmäki. Området fick smädenamnet Älylä (som skulle kunna heta Smartby på svenska) efter seminarielektorerna som bosatte sig i området. Bakgrunden till namnet var striden om att endast seminarielektorer fick skaffa sig en tomt i området. Smädenamnet blev ett vedertaget namn på detta område som är ett av få bostadsområden som har kunnat bevara sin ursprungliga arkitektoniska karaktär. Keski-Suomen museo (Mellersta Finlands museum) och Alvar Aalto-museet som byggdes vid Älyläs norra kant på 1960- och 1970-talet fortsätter den kulturella traditionen i området.

KELJO

Det hade presenterats flera olika förklaringar till namnet Keljo, tills man hittade en anteckning på den första kartan över området där en bäck som flöt genom området hade antecknats som "Käll i å". På de följande kartorna blev Källio Keljo och namnet etablerade sig. På 1920- och 1930-talet uppmärksammades Keljo nationellt när den banbrytande flygverksamheten på Keijonlahti strand av Karhumäki-bröderna slogs upp i tidningar. Bosättningen längs landsvägen som delar området uppstod redan i slutet av 1800-talet och har förnyats sedan slutet av 1900-talet. Keljo och de vida åkermarkerna genomgick då även en stor metamorfos när riksväg 4, Keuruvägen och järnvägen en åt gången kom och splittrade området och stormarknaderna byggdes.

MATTILA

När staden grundades 1837 låg Mattila, som hörde till stomlägenheten i Jyväskyläs kapellförsamling i Laukas socken, i det detaljplanlagda området vid östra ändan av den nuvarande gatan Vaasankatu. Därför flyttades Mattilas ekonomiska centrum söder om stadsområdet, och detta område fick senare namnet Mattila. Efter kriget när jordbruket på gården hade upphört planlades Mattilanpelto egnahemsområde och höghusområdet längs vägen Keskussairaalan tie. Genast efter kriget blev den på 1870-talet byggda huvudbyggnaden på Mattila gård ett förlossningssjukhus som hörde till Jyväskylä stads hälsovårdsorganisation.

TOURULA

Tourulas stomlägenhet bildades på 1500-talet. De första boende tog med sig namnet från en gård i deras födelsebygd i södra Tavastland. Kännetecknande för gårdsnamnets påverkan är bland annat att den näraliggande ån Jyväsjoki blev Tourujoki och ett berg i utmarken fick namnet Touruvuori. Tourula arbetarstadsdel som byggdes av Kangas pappersbruk, senare Schaumans fanerfabrik, och järnvägsmännen fick sin form utan en egentlig detaljplan till stor del på grund av dess läge bakom stadsgränsen i ån Tourujoki i Jyväskylä socken. När statens gevärsfabrik med sina hundratals arbetare kom till Tourula 1928 ändrades områdets karaktär och näringsstruktur. Sedan slutet av 1900-talet genomgick Tourula en annan förändring när höghus och stora specialaffärer byggdes i den nedrivna arbetarstadsdelen. I och med Vaajakoski motorväg och vägen Itä-Päijänteen tie blev Tourula en knutpunkt för trafik. Den senaste förändringen som har påverkat områdets karaktär är fängelset som byggdes 2020 exakt på samma ställe där Tourula gård en gång låg.

NISULA

Områdena bakom Harju ås som bildar en gräns för det första stadsområdet har kallats för Nisula. Nisula gård, som hade fått sitt namn efter veteodling (vete kallas även för *nisu* i finskan), växte till ett storgods i slutet av 1800-talet när godsägaren distriktsläkare Wolmar Schildt anslöt flera mindre gårdar till Nisula gård. I början av 1900-talet blev Nisula en inofficiell stadsdel eftersom den låg utanför stadsgränsen i Jyväskylä socken. Därför fick området några särdrag, såsom att polisen under förbudslagen mellan 1919 och 1932 inte kunde ingripa i smyghandeln av sprit som förekom i området. Nisula egnahemsområde, Viitaniemi radhus- och höghusområde, Kortepohja studentby och bostadsområde samt de stora läroanstalter som byggdes efter kriget har fått jordbruket på Nisula gård att upphöra.

KUOKKALA

Enligt uppgift var den första bonden som betalade skatt i Jyväskylä Ihanus Jyväsjoki. Hans hus låg vid ån Äijälänjoki, senare i närheten av Kuokkala gård. Namnet Kuokkala blev känt när Jyväskylä Höyrysaha Oy:s sågverk byggdes på gården under högkonjunkturstiden av trävaruhandeln i början av 1870-talet. När sågverksamheten upphörde 1914 blev sågdirektörens hus kvar mitt på industriområdet. Huset byggdes

1904 enligt Wivi Lönnns plan och kallas nuförtiden för Kuokkala gård. Med bidrag av konstmecenat Kauko Sorjonen har den restaurerade Kuokkala gård sedan 1990-talet varit en oas för nationellt uppmärksammade högklassiga konserter, konstutställningar och litterära kulturevenemang. Motionslokalen Kuokkalan graniitti som finns i ett skyddsrum insprängt i berget har fått sitt namn efter den förstklassiga svarta graniten från de stora stenbrott som fanns i området. Stadsdelen Kuokkala som sträcker sig i nästan hela området mellan sjön Jyväsjärvi och sjön Päijänne anslöts till staden med en bro 1989.

TAULUMÄKI

Namnet Taulumäki kommer från en vägs skylt, eller *taulu* (tavla) i korsningen av Saarijärventie och Laukaantie. Taulumäki blev ett centrum för Jyväskylä socken, dvs. landskommun, när Jyväskylä sockens kyrka byggdes vid korsningen 1885. Området som huvudsakligen beboddes av arbetare på Kangas pappersbruk fick en sockenstuga, ett kommunkansli, en sparbank, en folkskola och affärer. På frihetskrigets första dag brann Taulumäki kyrka, vilket missuppfattades för en signaleld för uppror. Den av Elsi Borg ritade nya kyrkan som blev färdig ett årtionde efter branden räknas som en av periodens mest betydande kyrkobyggnader, medan den näraliggande Pyhän Ylösnousemuksen kirkko som färdigbyggdes i början av 1950-talet blev känd som landets första ortodoxa kyrka som byggts efter kriget. Taulumäki vintersportcentrum med en hoppbacke samt badstranden, simhallen och campingplatsen har gett Taulumäki sin karaktär sedan 1930-talet. Stadsdelens långa historia har bevarats i några byggmonument bland det förnyade byggbeståndet.

VASIKKAVUORI

Vasikkavuori (*vasikka* betyder kalv) väster om stadsområdet bär minnet av 1800-talet och 1900-talets början då de till stor del självförsörjande stadsborna hade kreatur. Under betessäsongen drev stadens herde stadsbornas boskap i vall till det nuvarande Vasikkavuori och närområdet.

Vasikkavuori fick en ny betydelse när statens kanonfabrik flyttades till Jyväskylä 1937. På grund av bombningshotet placerade försvarsfabriken sina lokaler i de enorma grottor som hade sprängts i Vasikkavuori. Under kriget tillverkades krigsmaterial för fronten i ett oavbrutet treskiftsarbete inne i berget.

KANAVUORI

Det steniga berget Kanavuori var ett populärt vandringsmål under landskapsromantiken på 1800-talet. Siktornet på toppen av berget som planerades i början av 1900-talet restes dock inte. Liksom i Vasikkavuori och Jyskänvuori sprängdes stora bergrum i Kanavuori på grund av bombningshotet i början av 1940-talet. Ammunitions-laddningsverket i Kanavuori blev en viktig del av försvarsindustrikoncentration i Jyväskylä region tillsammans med Rautpohja kanonfabrik, Tourula gevärsfabrik, Jyskänvuori tändrörsfabrik, Tikkakoski vapenfabrik och Vihtavuori krutfabrik. En av regionens luftvärnssektioner låg på toppen av Kanavuori under kriget. Efter kriget fortsatte arméns hemliga verksamhet i grottsystemet, där det även fanns depåer. Efter överföringen till privatägande har grottsystemet blivit ett lager.

PÖNTTÖVUORI

I slutet av 1910-talet pågick byggarbetet för spårförbindelsen från Jyväskylä till Savolaxbanan. Det svåraste i arbetet var jordskärningarna nära Jyväskylä vid Leppälahti och Koskivuori, Leppävesi bank, att bygga en bro över Haapakoski fors och särskilt att bygga en tunnel genom Pönttövuori, som tog fyra år. Den i sin tid längsta järnvägstunneln i Finland (1 223 m) blev färdig under krigets första dagar på sommaren 1917 och hade en betydande roll i kriget. Finlands lejonvapen uthugget i granit ovanför tunnelinslaget till ära av den nya tunneln är det enda offentliga lejonvapnet i Jyväskylä. På grund av att banan elektrificerades blev den ursprungliga Pönttövuori-tunneln ersatt med en ny ett par hundra meter längre tunnel 1995.

IHANTOLA

Enligt Ihanti Jyväsjoki, känd som den första skattebetalaren i regionen, kallades Jyväskoski eller Jyväsjoki by även för Ihantila i slutet av 1500-talet. I och med grundandet av Jyväskylä kapellförsamling och senare av staden blev namnet bevarat på åsen Syrjänharju, dvs. Ihantolanharju, som ramar in staden. Siktornet Ihantola som byggdes på toppen av åsen 1887 blev ett populärt fotvandringsmål och en populär sommarrestaurang. I slutet av 1800-talet beviljades sommarrestaurangen utskänkingsrättigheter vilket väckte motstånd bland nykterister. Restauratör A. Kaartinen försvarade sig med det kända genmälet i tidningen: "Restaurangen Ihantola kan inte på grund av utskänkingsrättigheterna kallas för en krog eftersom den ärade publik som besöker restaurangen inte uppför sig som krogfolk". Åsen Ihantola har sedan början av 1900-talet varit ett populärt ställe särskilt för körsång, mjöd, struvor, och nuförtiden för picknickar på första maj. Ihantola torn hörde till stadslandskapet tills det togs ner när vinterkriget började. Toppen av åsen höggs kal på grund av luftvärnet. Bevarade sevärdheter på åsen är Harju trappor och idrottsplan från 1920-talet samt Vesilinna från 1953, båda längs vägen Ihantolantie.